

אשכולות

הזמן השקוטי של גאלידי ישיבה "כנס בימנה"

"לזכר עולם יהיה צדיק" לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

ודגלו עלי אהבה

ייטב פנחסוב (ה')

א יש על דגלו באתר לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (ב', ב') נושא הדגלים בפרשתנו טעון ביאור ביסודו – מהם מטרת הדגלים ויעודם?

ברמב"ן מובא שמטרת **פרשיית** הדגלים להגיד שאיש לא נפקד מאז המפקד האחרון וזהו מעשה נס כדבריו "שהיו עשרים יום שלא ימות אחד מכל העם הגדול הזה" ובהעמק דבר מובא שמטרת הפרשה למלא את מקומם של אלו שנחסרו מאז המפקד האחרון באלו שהגיעו כעת לכלל מפקד.

אך עניין הדגלים עצמם דורש ביאור, באברבנאל מבואר שמטרת המפקד בפרשתנו הוא הערכות לקרב כיבוש ארץ ישראל מול מלכי האמורי והדגלים הינם ציון למערכות הקרב במלחמה, ונסה לבאר את ענין הדגלים באופן קצת שונה.

מובא במדרש (במדבר רבה פרשה ב'): "קדושים היו ישראל בדגליהם וכל האומות מסתכלין בהם ותמהין ואומרים מי זאת הנשקפה וגו' אומרים להם האומות שובי שובי השולמית הדבוק לנו בואו אצלנו ואנו עושים אתכם שלטונים, הגמונים, דוכסין... שובי שובי ונחזה כך ואין נחזה אלא שררה... וישראל אומר מה תחזו בשולמית, מה גדולה אתם נותנים לנו שמה כמחולת המחניים, שמה יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלוקים במדבר דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן, דגל מחנה דן, דגל מחנה אפרים..." והמדרש הנ"ל צריך ביאור מהו היחוד בדגלים בו הקפידו אומות העולם? מה ה"גדולה" שבדגלים? ומה התשובה שענו ישראל לאומות העולם?

מטרת הדגל לשמש כסמל למטרה מסוימת, עם ישראל משתמש בדגל כדי להראות ולסמל את מטרתו – ייצוג הקב"ה בעולם. בכלי יקר מובא שמטרת ישראל היתה להראות לאומות העולם שהם עם ה' ועי"ז האומות ייראו מהם, בניי מסובכים בארבע רוחות והשכינה והארון באמצע ובפיהם נאמר: "אלה ברכב ואלה כסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד". וברמב"ן מובא שאהול מועד היה באמצע ומחנה הלויים סביבו בתוך המחנות (משה, אהרן ובניו במזרח, בני גרשון במערב, בני קהת בדרום, בני מררי בצפון) והיכל הקודש מכוון באמצע ומטרת ישראל היתה להראות ראשית לעצמם ושנית לאומות העולם לראות את הקב"ה במרכז – שעל פי התורה"ק מתנהל וסובב כל אורח חיינו. כשהאומות אומרות לישראל הדבוק לנו, בואו אצלנו ואנו עושים אתכם שלטונים, הגמונים וכדו' ורוצות להעלותם במעלות השררה חשבו האומות שמטרת ישראל בהראותם שהתורה הינה מרכז חייהם אמצעי לכבוד, אמצעי לכח ונצחון, כלומר שימוש בקב"ה לתועלת האדם ולאינטרסיו, לכן אומרות האומות לישראל הרי אתם מראים שאתם "דוגלים" בכך שהתורה היא מרכז החיים לשם אינטרס ואת זה גם אנו יכולים לתת לכם, אך ישראל עונים לאוה"ע, שמה יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלוקים במדבר – דגל מחנה יהודה... ראובן... דן... אפרים"

בכלי יקר מובא שהשטטים הנ"ל כסדר ארבע מדרגות הכוללים את השלמות האנושית והם קנין החכמה, קנין המדות, קנין הגבורה וקנין העושר. יהודה מתאפיין בקנין החכמה – "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" אלו ראשי גלויות ונשיאי ארץ ישראל (סנהדרין ה'). ואין מחוקק אלא תורה שנאמר במשה "כי שם חלקת מחוקק ספון" (ובזה גם מתאפיינים יששכר וזבולון החונים עמו וע"ש), ראובן מתאפיין בקנין המדות שהורה ולא וזה נמשך ממדת הענוה (ובזה גם מתאפיינים שמעון וגד החונים עמו וע"ש), אפרים מתאפיין בקנין הגבורה (וכנ"ל החונים עמו בנימין ומנשה) כדכתיב: "לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך", דן מתאפיין בקנין העושר – שעשה עגלי זהב בעבור רוב הזהב שהושפע לו (ובקנין העושר מתאפיינים גם אשר ונפתלי החונים עמו וע"ש).

וכשארבע התכונות הללו מצטרפות ביחד ע"כ הצרוף הוא לשם שמים כיון שזוהי הצטרפות החורגת מגדר הטבע (ענוה וחכמה, ענוה וגבורה, ענוה ועושר).

ומובא בנדרים ל"ח. שהקב"ה משרה שכירתו על גיבור ועשיר, חכם ועניו. וממילא נשזרים דברי ר' בחיי האומר שלכל נשיא ונשיא **בארבע הרוחות** שמו הסתיים בסיומת א-ל – הנשיא העומד לצד מזרח מחנה יהודה שמו נתנאל משבט יששכר, הנשיא העומד לצד דרום בדגל מחנה ראובן שמו שלומיאל משבט שמעון, הנשיא העומד לצד מערב בדגל מחנה אפרים שמו גמליאל משבט מנשה והעומד לצד צפון בדגל מחנה דן שמו פגיעאל משבט אשר – דבר זה אינו נמצא בשאר שמות הנשיאים!

העולה מהאמור לעיל שמטרת ישראל היתה לקדש את ה' כיון שזוהי מטרתם בעולם ללא אינטרס ואת זה הם ציינו באמצעות הדגלים, במדרש (במדבר רבה פרשה ב') מובא עה"פ: "הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה" – משל למה הדבר דומה, לעשיר שהיה לו אוצר מלא יין ונכנס לבדקו ומצאו כולו חמוץ, בא לצאת מתוך האוצר ומצא חבית אחת יין טוב, אמר חבית זו עומדת עלי כמלא אוצר, כך ברא הקב"ה שבעים אומות מכולם לא מצא הנייה אלא בישראל שנאמר "הביאני אל בית היין" – גימ' 70 ומכולם "ודגלו על אהבה".

יין העולה בגימ' 70 מסמל את הפנימיות, הגמ' בערובין אומרת שבג' דברים האדם ניכר ואחד מהם זה כוסו – יין, הטעם הוא כיון שמי ששותה יין מנגנון הבקרה שלו מוסר ופנימיותו מתגלה החוצה ולכן "ונכנס יין יצא סוד" (גם גימ' 70).

אומות העולם גם כשדוגלים בשם ה' זה למטרתם האישית ומשולים כחומץ שאמנם נראה כיין אך אין תוכו ככרו וטעמו חמוץ אך ישראל תוכם כברים – "ודגלו עלי אהבה".

יה"ר שנוכה להגיע ליום מתן תורה שיחול בעז"ה בשבוע הבא בשקיפות אמיתית וטהורה עד שיגידו עלינו האומות "מי זאת הנשקפה כמו שחר".

עורך: מוטי פקטר | **הקלדה:** יעקב סוקוליק

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"ג אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!

העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית)

פרשת במדבר
כ"ט באייר ה'תשס"ט
גיליון מס' 99
(שנה שליטית)

זמני השבת

ת"א י-ם
18.53 19.14 הדלקת נרות
20.15 20.17 צאת השבת

צעילי נשמת

אבי מורי, ר' מנחם ז"ל
ב"ר יצחק אברהם ז"ל

נלב"ע בא' בסיוון ה'תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה

הוקדש ע"י נעמה גזי

צעילי נשמת

סבי, ר' יששכר פנחסוב ז"ל
ב"ר יוסף חיים ומיכל ז"ל
נלב"ע בכ"ה באייר ה'תשנ"ו

וזקני, הרה"ג משה הכהן יצחקוב זצ"ל
ב"ר יצחק ורחל ז"ל
נלב"ע בכ"ה באייר תש"ג
ת.נ.צ.ב.ה

הוקדש ייטב פנחסוב (ה')

יש כאן בהן?!

ר' ישראל שטיינמן

תנאים בכתובות (כד): אם מאכילים תרומה לאדם ע"פ עד אחד ומשמע בודאי דלכו"ע לא נאמן על עצמו).

מתוך צירוף ב' הדינים הנ"ל (א. מעלים אדם מקריאת התורה לתרומה דרבנן ב. אין אדם נאמן ע"פ עצמו לתרומה) מסיק הר"ן (כתובות י: מדפי הרי"ף) שאסור לתת לאדם לעלות לתורה ראשון ע"פ עדות עצמו וזהו המקור לפסיקת השו"ע שהובאה בראשית המאמר. ברם, יש חולקים. כבר הר"ן עצמו מביא את דברי הרמ"ך המסתייג מדין זה וז"ל:

"תימה, דמנהגינו להאמינו לקרות בתורה ראשון. וכן הדין נותן דלא איכפת לן אם יקרא ראשון. מאי אמרת, שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה! כולי האי לא חיישין בתרומה דרבנן"

הרמ"ך מפקפק על 'צירופו' של הר"ן - אמנם אין אדם נאמן ע"פ עצמו לקבל תרומה אך אין ודאות שאכן יבואו להעלותו מקריאת התורה לתרומה וגם אם כן, הרי יעלוהו רק לתרומה דרבנן. הרמ"ך מייסד דבריו על המנהג.

הר"ן אינו מתכחש למנהג ומסיים:

"ואפשר שמנהגינו הוא עכשיו לפי שאין תרומה מצויה עכשיו בינינו. ואעפ"כ דברי הרמב"ם עיקר"

הר"ן מסביר שהמנהג נובע מהעובדה שבמקומותיהם (בחור"ל) לא היתה נוהגת אפילו תרומה דרבנן ולכן לא קיים חשש כלל שיעלו כהן זה לתרומה. מ"מ מכריע הר"ן נגד המנהג.

כפי שהבאנו לעיל השו"ע פסק כר"ן (ורמב"ם) לאסור ללא סייג. ואולם הרמ"א מגיב:

"הנהגו יו"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו בזמן הזה שאין לנו תרומה דאורייתא שנחוש שמא יעלו אותו לתרומה (ב"י בשם הרמ"ך) וכן נוהגים האידנא בכל מקום שאין נוהגים בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידו"

הרמ"א אמנם הביא את דברי הרמ"ך אך למעשה כתב שאין להתיר אלא במקומות שלא נוהגים בתרומה כלל דהיינו כפי ביאורו של הר"ן למנהג. למעשה, בזמנם של השו"ע והרמ"א - כפי שנוהגים גם בזמנינו - בחור"ל לא נוהגת תרומה כלל ובארץ ישראל נוהגת תרומה (שתוקפה לשו"ע מדרבנן ולחלק מהפוסקים מדאורייתא). אמנם אין הכהן אוכל את התרומה (שהרי התרומה והכהן בזמנינו טמאים) אלא שורפה אך אין בזה בכדי לגרוע מהחשש שהרי זו אסור להנות הנאה של כילוי תרומה טמאה.

סיכום ויישוב המנהג

יוצא אם כן, שבארץ ישראל בה נוהגת תרומה (לכה"פ מדרבנן) - לכו"ע אין להעלות לתורה אדם ככהן על סמך עדות עצמו ולגבי חור"ל השו"ע אוסר והרמ"א מתיר. המציאות שתוארונו בראש המאמר אינה עולה בקנה אחד עם הפסיקה. נציין שה"באר-היטב" הביא בשם ספר בית הלל שמוותר להעלות לתורה ככהן אדם ע"פ עצמו אפילו בארץ ישראל אך זה אינו כשו"ע והרמ"א.

מכל מקום יש לראות את הדברים בהקשר ההיסטורי. עד לא מזמן רובו המוחלט של עם ישראל שכן בגלות, שם לא נהגה תרומה כלל ובהנחה "זהירה" אפשר לשער שלא כל גבאי בית כנסת היה בקיא בשו"ע אה"ע, דבר שהביא למציאות הקיימת שכהנים עולים ע"פ עצמן לתורה.

החזו"א (אה"ע סימן ג' סע' א') מנסה לכה"פ 'למזער נזקים' וז"ל:

"בגלותינו אין ב"ד שיפקחו על הדבר ונהגו להאמין כל מי שבא ואמר כהן אני ולכן אי אפשר ליתן לכהן תרומה כו' וכמו כן בארץ ישראל אין לנו כהן לחילוק תרומה מפני שלא היה ב"ד בדורות מן הדורות ונכנסו הרבה כהנים לנ"כ ולתורה ע"פ עצמן כו' אבל לא מציינו בפוסקים מנהג שאין נותנים תרומה בזה"ל לכהן להסיקה כו'"

מאחר והמנהג כבר קיים יש 'לאזנו' בכך שלא נאפשר ליתן תרומה לכהן כלל בימינו. והוסיף החזו"א:

"זמיהו אי היה בידינו עכשיו לגדור שלא יעלו ע"פ עצמן, אפשר שהיה ראוי להחזיר הדבר ליושנה שהיה הכהנים אוכלין בחלת חור"ל ונטלין לשריפה בארץ ישראל"

תקוותנו שעוד קודם לכך יבוא אליהו וישיב את הייחוס המלא לכהנינו ויזכו לעבוד ע"ג המזבח בבית מקדשנו.

לעיתים אנו נתקלים במצב בו גבאי בית הכנסת אינו מוצא בקרב ציבור המתפללים כהן מוכר עמ"נ להעלותו לקריאת התורה ופונה לציבור בשאלה: "יש כאן כהן?". לעיתים קם אדם זר, טוען שהוא כהן ובכך 'זוכה' לעלות ראשון לתורה.

מציאות זו מעמידה אותנו במבוכה נוכח דברי השו"ע (אה"ע ג', א') וז"ל:

"מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו ולא יקרא בתורה ראשון וכו'".

מוטל עלינו איפוא הצורך לברר דין זה ותוקפו בימינו.

ראשית, יש לברר מה בכך שאדם שאינו באמת כהן יעלה לתורה ראשון. מאמר זה מתמקד בבעיה המרכזית בהקשר זה אשר מקורה בגמרא בכתובות (כד-כה). הגמרא דנה באופן ברור ייחוסו של אדם ככהן. ונקדים לבאר מה המשמעות של ההכרה באדם ככהן.

משמעות ההכרה באדם ככהן

המשמעות המרכזית להכרה באדם ככהן היא כמובן העובדה שניתנת לו השרות לעבוד בבית המקדש ואולם לדאבונו משמעות זו בטלה עוד בימי קדם לאחר החורבן. משמעות מרכזית נוספת היא נתינת תרומה לאדם זה. בנוסף, נדרשת מהציבור התייחסות מיוחדת כלפי הכהן כפי שמצווה התורה "וקדשתו". ישנה נפק"מ נוספת בענין ייחוס הכהונה הקשורה להיתר נישואין והיינו שבימי קדם לא הותר לבני זוג להינשא לפני שבדקו האחד בייחוסו של השני ומצאו ששניהם כשרים לבוא בקהל, בעניין זה לימדה הגמ' שאדם המיוחס ככהן ובא לינשא אין בודקים באבותיו.

את המשמעויות הנ"ל ניתן לדרג ע"פ חומרתן כאשר ב'ראש הסולם' נמצאים היתר הנישואין ונתינת תרומה דאורייתא אשר בשניהן טמון 'סיכון' של איסור תורה (נישואין למזור ואכילת תרומה לזר). משמעות פחותה במעלה היא נתינת תרומה דרבנן לאדם המיוחס ככהן. לגבי דין "וקדשתו" אין ברור האם בכלל ישנו 'סיכון' שהרי מה בכך אם נכבד 'שלא לצורך' זר ככהן.

ברור ייחוסו של כהן

מעתה, יש צורך לדעת כיצד אדם זר נהיה מוכר ככהן. האופן הוודאי לברור ייחוס הוא מה שכתב הרמב"ם (איסורי ביאה כ', ב):

"אי זהו כהן מיוחס זה שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה והוא הכהן ששימש ע"ג המזבח"

דרך זו של ייחוס ודאי תעניק ל'מיוחס' זכויות וחובות מלאות של כהן עם כל המשמעויות שצויינו לעיל. אולם, הגמרא בכתובות (שם) דנה בדרך נוספת לברור כהונתו של אדם - חזקה. מספר חזקות ציינו בגמרא: אדם שנראה מקבל תרומה או נושא את כפיו, שטר חוב שצויין בו א' הצדדים ככהן וכו'. לקראת סוף הסוגיא (כה): הובא המקרה הבא:

"ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי, א"ל: מוחזקיני בזה שהוא כהן. א"ל: מה ראית? אמר ליה: שקרא ראשון בבית הכנסת. [א"ל ר']

אמי! זהו חזקת שהוא כהן או בחזקת שהוא גדול? [א"ל:] שקרא אחריו לוי. והעלהו ר' אמי לכהונה על פיו"

אדם נראה עולה לתורה ראשון כשאחריו עלה לוי. בכך סגי, לדברי ר' אמי, כדי להכיר בו ככהן. הרמב"ם ביאר שודאי לא הכיר בו ר' אמי ככהן 'מיוחס' (שייחסוהו ב' עדים כדלעיל) אלא החשיבו ככהן 'מוחזק'. לגבי המשמעויות של כהן 'מוחזק' נחלקו הראשונים ואולם אנו נתייחס רק לשיטת הרמב"ם (איסורי ביאה כ', א') המחמיר וסובר ש'כהני חזקה' אינם נחשבים ככהנים לענין 'היתר נישואין' ו'תרומה דאורייתא' (המשמעויות החמורות ביותר דלעיל) אלא רק לענין תרומה דרבנן. כאן המפתח לשאלה שהצבנו בראש המאמר.

מאחר והכרענו שאדם העולה לתורה ראשון יוכל להיות מיוחס על סמך זה לאכילת תרומה דרבנן, הרי כשאנו באים להעלות אותו ראשון לתורה עלינו לקחת בחשבון שבכך אנו 'מכשירים' אותו לקבל תרומה דרבנן. ממילא עלינו לשאול: האם אדם נאמן לקבל תרומה דרבנן על סמך עדותו על עצמו? התשובה לזה היא חד משמעית- לא! כפי שפסק הרמב"ם בהל' איסורי ביאה כ', י"ג (הדבר מדויק להדיא מכך שנחלקו

נשים בספירת העומר

אוראל אהרוני (ג')

לעומתם הרמב"ן¹⁴ והמאירי¹⁵ סוברים שאדם הפטור ממצוה מסוימת אינו מברך עליה.

ג. מחלוקת האחרונים - האם נשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא?

אומר "בעל שיבולי הלקט"¹⁶: "כתב רבינו אבן גיאת זצ"ל הלכה כר' יוסי ותקיעת שופר רשות וברשותן לברך על המצות וכן כתב בעל המאור שבכל מצות עשה שהזמן גרמא הנשים פטורות אע"פ שמברכות עליהן [וכן] אין אנו מוחים בידן כמיל בת שאול שהיתה מנחת תפילין וכאשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו חכמים בידן ומסתברא דהן תוקעת לעצמן אבל לאחרינא לא לפי שאין אומרים לאדם חטא בשביל נחת רוח דנשים כן כתב בעל הדברות ובעל היראים זצ"ל ורבינו ישעיה זצ"ל כ' דווקא בלא ברכה שרי להו לנשים לתקוע לעצמן אבל אם ברכו גילו דעתן שלשם חובה הן עושות ואיכא תרתי לאיסורא חדא דעוברות על בל תוסיף ועוד דאיכא ברכה לבטלה".

היוצא מדבריו שיש מחלוקת בין האחרונים האם אשה יכולה לברך על ספירת העומר:

רבינו אבן גיאת, "בעל הדברות" ו"בעל היראים" סוברים שמוותר לנשים לברך על ספירת העומר, וכך סוברים גם ה"ברכי יוסף"¹⁷ ו"ערוך השולחן"¹⁸, ולעומתם רבינו ישעיה סובר שנשים אינן רשאיות לברך על ספירת העומר, וכך סוברים גם המג"א, הפר"ח וה"חיי אדם"¹⁹.

ד. להלכה

כותב הרה"ג יצחק יוסף שליט"א²⁰: "נשים פטורות ממצות ספירת העומר, הואיל ויש למצוה זו זמן קבוע, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ואם רצו לספור בלי ברכה רשאיות, אבל אינן רשאיות לברך שהרי היא ברכה לבטלה, ועל פי הסוד טוב שהנשים לא תספורנה כלל ספירת העומר אף בלי ברכה.

לסיכום: לשיטת כולם (הנוהגים כדעת ה"לקוט יוסף" והמשנ"ב) האשה יכולה לספור ספירת העומר אך אינה רשאית לברך עליה, חוץ מהנוהגים כשיטת הקבלה (הנוהגים כדעת ה"בן איש חי") שאז עדיף שלא תספור כלל.

הערה: אומר השר"ת "שרידי אש"²¹: "אמרתי לבאר דברי הרמב"ן בקידושין, שספירת העומר היא מצוה שלא הזמן גרמא, והגאון בעל אבני נזר באו"ח סי' שפ"ד נתקשה מאוד לבאר דבריו, יעו"ש. ולענ"ד הוא פשוט, שמצוה שהזמן גרמא היא מצוה שיש לה זמן קבוע, הזמן הוא המסגרת של המצוה, כמו מצה, לולב וסוכה וכו', משא"כ בספירת העומר, שהזמן הוא עצמותו של המצוה, הוא מחויב למנות אותם הימים שבין פסח לשבועות, ול"ש לומר על זה מצוה שהזמן גרמא. ודו"ק, כי עמוק הוא".

אם כן לפי דבריו שהוא סובר שספירת העומר היא מצוה עשה שלא הזמן גרמא ממילא נשים חייבות בספירת העומר וממילא מברכות וסופרות.

ולולי דמסתפינא נראה לעניות דעתי לומר ששיטתו של הרב "שרידי אש" שיטה מחודשת היא שלא מצינו מהראשונים או מהאחרונים שסובר כמותו.

שאלה: ידוע שמצות ספירת העומר היא מצות עשה שהזמן גרמא¹ ונשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא², אך האם בכל זאת נשים יכולות לברך ולספור?

חשובה: כדי לענות על שאלה זו יש לדון קודם האם מחמת שהנשים פטורות מהמצוה יהיה אסור להם לברך שאולי יש כאן חשש ברכה לבטלה, או שמה למרות שהן פטורות ויכולו לברך ולספור?

א. הגמרא - האם מצות ספירת העומר היא מצות עשה שהזמן גרמא?

המשנה: אומרת: "כל מצות עשה שהזמן גרמא - אנשים חייבין ונשים פטורות", והגמרא⁴ מסבירה: "(שמות י"ג, ט') "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה כולה לתפילין, מה תפילין - מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, אף כל מצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות.

אומר רש"י⁵: "שהזמן גרמא - שהזמן גורם לה שתבא", ואומר התוס'⁶: "ואם תאמר למה לי קרא תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות, ויש לומר כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא".

אם כן לפי רש"י והתוס' נגדיר מהי מצות עשה שהזמן גרמא:

מצות עשה שהזמן גרמא היא מצוה שמתחילה בזמן מסוים ונגמרת לאחר זמן (וחזור חלילה כל שנה).

לפי הגדרה זו יוצא שמצות ספירת העומר היא אכן מצות עשה שהזמן גרמא, **שהתורה אומרת**⁷: "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהייתה. עד ממחרת השבת השביעית תספור חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'", ולפי פסוקים אלו יוצא שספירת העומר מתחילה ע"פ הגמרא⁸ ממחרת יום טוב ראשון של פסח (ליל ט"ז בניסן), ונגמרת לאחר חמישים יום (או ליתר דיוק ארבעים ותשעה יום).

ב. מחלוקת הראשונים - האם נשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא?

הגמרא⁹ אומרת: "אמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. אמר רב יוסף: מריש ה"א, מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה, דאמר: סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא (רש"י: שהיה סגי נהור) והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן.

אומר התוס'¹⁰: "מכאן מדקדק רבינו תם דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא אף על גב דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מיחייבי כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ:): מכל מקום יכולות הן לברך ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה דאי לאו הכי היכי שמח רב יוסף והלא מפסיד כל הברכות כולן".

מוכח להדיא לשיטת ר"ת שסובר שנשים על אף שפטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן בכל זאת מברכות, וכן דעת הרא"ש¹¹ הרשב"א¹² והריטב"א¹³.

¹² ראש השנה לג. ד"ה "וכן הסכימו"
¹³ קידושין לא. ד"ה "כתבו"
¹⁴ שם ד"ה "מאן"
¹⁵ מגילה כד. סוף ד"ה "סומא"
¹⁶ סדר ראש השנה סי' רצ"ה
¹⁷ סי' תפ"ט ס"ק כ"ב
¹⁸ או"ח סי' רצ"ו סעיף ה'
¹⁹ הובאו במשנ"ב או"ח סי' תפ"ט ס"ק ג' ובשע"צ שם אות ב'
²⁰ מועדים הל' ספירת העומר הלכה ח'
²¹ חלק ב' סי' צ' עמ' תרג

¹ כפי שיבואר לקמן
² שו"ע או"ח סי' ל"ח סעיף ג'
³ קידושין כט.
⁴ שם לה.
⁵ שם כט.
⁶ שם ד"ה "אותו"
⁷ ויקרא כ"ג, ט"ו-ט"ז
⁸ מנחות סה:
⁹ קידושין לא.
¹⁰ שם ד"ה "דלא"
¹¹ גיטין פ"ד סי' כ"ו ד"ה "אמר ריב"ל"

מצוות כתיבת ספר תורה

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

שאלה: הרמב"ם בספר המצוות פסק שאשה פטורה ממצוות כתיבת ספר תורה. וכתב עליו השאגת אריה שלא נתברר לו מדוע היא פטורה. והקשה עליו המנחת חינוך, הרי השאגת אריה עצמו הוכיח שס"ת שכתבתו אשה פסול, א"כ כיצד ייתכן שמצווה היא לכתוב ס"ת אם כתיבתה פסולה, ואף אם תמנה שליח כיצד יוכל השליח לעשות מה שהיא עצמה לא יכולה?

התשובה בעז"ה בשבוע הבא

תשובה לגיליון הקודם: שאלנו, איך אומר רבי חיים כהן שכהן יכול ליטמא לצדיקים, הרי הגמ' הוכיחה מיוסף הצדיק שהיה במחנה לוייה שמת יכול להכנס לשם. וניתן לתרין שרבנו חיים כהן לא התכוון שאין טומאה בתלמידי חכמים, אלא שיש לכהנים היתר מיוחד להטמא להם (ולכן אמר על עצמו שאילו היה בהלווייתו של רבנו תם היה נטמא לו אף שהוא כהן).

הרב נתנאל ברקוביץ שליט"א

יאוּשׁ משׁוּם דהא לא ידע דנפל מיניה, היינו לומר שאסור לו ליטלם אבל אם עבר ונטלם זכה בהם משום דכיוון שהם בידו ואינו יודע למי יחזירם, שהרי אין בהם סימן ולמקום שנטלם אין לו להחזירה כמו שנתבאר, ממילא זכה בהם דאין לנו לומר שיעמדו עד שיבא אליהו אלא היכא דאתמר הני בהדיא ולכאור דברי הרמב"ם לא ברורים דיו.

צא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרים או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן דאמרי' הני אינש אצנעניהו ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו הלכך לשבקיניהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו וכו' איכא למימר מעלמא אתו ואיכא למימר אינש אצנעניהו והוה ליה ספק הינוח ואמר רבי אבא זבדא אמר רב כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול ואם נטל לא יחזיר'.

ובדרישה בסוף סימן ר"ס ביאר כוונתו - "והנלע"ד בישוב דברי הרמב"ם היא דס"ל דבע"כ לא ס"ל לאביי כשבא לידו קודם יאוּשׁ אסור להחזיקו אלא כשתחילת לקיחתו היתה אדעתא להחזיקה לעצמו, אבל היכא שתחילת לקיחתה בידו היתה על דעת כן להכריזו ולהחזירו לבעליו אלא שטעה בדין דכיון שאין בו סימן לא שייך ביה הכרזה להכי יחזיק לעצמו וכו' וזה דאינו מתכוון לגזולה ואין בו סימן להשיבה ע"י אינו עובר כלל" ומבואר מדבריו ששיטת הרמב"ם שבדבר שאין בו סימן אין חיוב השבה ורק במקום שבאיסורא אתא לידיה דהיינו שנטל קודם יאוּשׁ ע"מ להחזירה לעצמו שוב ע"י היאוש לא יזכה, ואמנם במקום שנטל ע"מ להחזיר לא הוי באיסורא (אע"פ שלא היה לו ליטול מצד גדר השבת אבידה) וכיון דלא חלה עליו חובת השבה כיון שאין בו סימן הרי אח"כ זוכה ע"י יאוּשׁ (וע"י עוד באמרי משה סי' ל"ז שהאריך).

הרמב"ם בפט"ו מהל' אבידה ה"א נוקט שבספק הינוח אפי' יש בו סימן לכתחילה לא יטול שכן יתכן שהוא מפסיד לבעלים במה שהוא נוטל את האבידה ע"מ להכריז עליה ומטריחן לרדוף וליתן סימניה ומצוות השבת אבידה היא ע"מ שתהא תועלת לבעלים ולא ע"י טירחה, וכל הראשונים פליגי עליה וס"ל שכאשר יש סימן יכריז, ולכאור מוכח כן מדבר הגמ' שמקשה שלהוי קשר סימן ומשמע שכשיש סימן יכריז.

ואולם בש"ך שם ס"ק כ"ז נקט שגם לשי' הרמב"ם לא זוכה באבידה זו אלא יש לו רק זכות שימוש ועיי"ש בביאור הדברים בנתי"מ.

עוד כת' הרמב"ם "אם עבר ונטלו אסור לו להחזיר לשם ואם היה דבר שאין בו סימן זכה בו המוצא" ולכאור יש להבין היאך זכה בו והא אסור היה לו ליטול והוי כבאיסורא אתא לידיה. ואמנם הוי רק ספק הינוח, ולצד שהוי דרך נפילה הוי כבר לאחר יאוּשׁ אבל יש צד נוסף דהוי דרך הינוח ורק כאשר באו הבעלים ולא מצאוהו נתיאשו, וא"כ איכא צד דבאיסורא אתא לידיה ומ"ט זכה בו.

ובאמת כבר עמד ע"ז בכ"מ וכת' וז"ל "ואפשר לומר לדעת רבינו דהא דאמרי' וכו' ואיפסקא הלכתא כאביי דאמר יאוּשׁ שלא מדעת לא הוי

"ואלה תולדות אהרן ומשה"

ר' אהוד שלמה פיקסלר

לקח בפרשה

אחד הילדים השיב, שרבותיו לימדוהו שהמקור הוא בשל"ה הקדוש, הכותב שזו היא סגולה שתעזור לאדם לא לשכוח את שמו בעת שיעמוד לדין בפני בית דין של מעלה, לאחר מאה ועשרים שנותיו.

כתב רש"י: ואינו מזכיר אלא בני אהרן. ונקראו תולדות משה, לפי שלמדן תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו: עכ"ל. ויש להבין מדוע נחשב כאלו ילדו.

הרב הנהן בראשו לאות הסכמה, והמשיך בדבריו, תוך שהוא ניגש לאחד הילדים, מסלסל בפאותיו בחיבה, ושואלו:

וכמו כן מצינו במקום אחר לשון דומה "ויגדל הילד ותבאחו לבת פרעה ויהי לה לבן" ואומר מדרש שכל טוב מלמד שכל המגדל בן חבירו בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו. מדוע המדרש מוסיף "בתוך ביתו"? וכמו כן גם פה יש להבין מדוע נחשב כאלו ילדו!

אמור לי מוישה'ה' שלי, כמה פעמים במשך היום הינך שומע את שימך מפי רבותיך וחבריך? הלא זה קורה עשרות פעמים ביום! ואם כן, בואו ונחשוב יחדיו: כיצד ייתכן שאת שמך זה המוזכר כל כך הרבה פעמים ביום - אתה עלול לשכוח ביום הדין, ואילו את הפסוק שאתה אומר רק שלוש פעמים ביום - לא תשכח?!

סיפר הגר"ז זיכרון, רבה של אחוזת ברכפלד: בהיותי ילד למדתי בבתי אבות שלידי ישיבת פוניבז', וזכיתי לשמוע כמה פעמים דברי חיזוק מהגאב"ד דפוניבז', רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, שתיאר בפנינו הילדים את אפסיות העולם הזה מחד, ואת נצח הנצחים של העולם הבא מאידך. וזאת יש לדעת, הוסיף הרב זיכרון, שמעולם לא ניכנס הרב זצ"ל אל הילדים בשעת השיעור או בעת הסדרים שהיו מיועדים להכנת השיעורים, כי אם בזמן הסעודות בחדר האוכל, או כאשר היינו הולכים לישון. בשעה היעודה לכיבוי האורות היה הרב ניגש לכל ילד, מנשק אותו בחיבה גדולה, ומשפיע עליו שפע של דברי חיזוק. פעם, בעת אחת הסעודות, ניכנס הרב לחדר האוכל וכל הילדים קמו לכבודו. הס מוחלט הושלך במקום. והנה פותח הגאון כדרכו בדברי חיבה והערכה לילדים, ואחר כך מודיע בער בת רבים שברצונו לשאול אותו דבר מה. עשינו אזוינו כאפרכסת;

על שאלה זו לא ידענו להשיב. ואז ביקש מאיתנו הרב להאזין היטב לדברי החיזוק שהוא עומד להשמיע בפניהם, ואמר:

שמעו נא ילדים חביבים; חרדת הדין היא נוראה ואיומה, והיא גורמת לאדם לשכוח אפילו את שמו, שומו שמים! הדבר היחיד שנחרט בליבו ובמוחו של האדם הם רק דברי התורה שלמד בימי חייו, שהרי תורת ישראל - תורה נצחית היא! והרי גם הפסוקים שהנכם אומרים בגמרא השמונה עשרה, תורה הם, ולכן אפילו שתשכחו את שימכם - תוכלו לזכור את הפסוק שהוא שאמרתם בימי חייכם, ובאמצעות הפסוק הזה תזכרו את שמכם גם באימת הדין...

אמרו נא לי ילדיי היקרים, אמר הרב, האם כל אחד יודע מה הפסוק המרמז על שמו הפרטי, אותו צריך לומר בגמרא תפילת שמונה עשרה? הילדים השיבו בחיוב, ולאחר ששמע מכל ילד את פסוקו, פתח ושאל: האם יודעים אתם מה מקורו של המנהג הזה באמירת הפסוק?

בשבוע הבא, לרגל חג השבועות ולרגל הגיענו לגליון המאה, יצא גליון מוגדל וחגיגי